Univerzitní basketbal v kontextu globalizace sportu

College basketball in sport globalization

Aleš Sekot, Tomáš Pětivlas

Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity v Brně

Abstrakt

K významným rysům soudobého vrcholového výkonnostního sportu a sportu obecně patří jeho globalizační povaha. Dnešní postavení zejména elitního sportu v světovém kontextu je navíc stále zřetelněji modelováno s globalizací těsně spjatou sportovní migrací, založenou na procesu hledání co nejvýhodnějšího postavení na scéně sportu nejenom v rámci jednotlivých zemí, ale i kontinentů. Systém globální sportovní migrace ve svých důsledcích působí nejen na samotné sportovce, ale i na hostující a „dárcovské“ země, sportovní ligy, soutěže a na sport samotný. A v případě každého subjektu existují jak pozitivní, tak i stinné stránky, neodolatelné perspektivy i zklamání. Nejlepší basketbaloví hráči světa tak přicházejí do americké NBA, která využívá zahraničních talentů, do prostředí nejvyšší soutěžní kvality budované v tvrdém konkurenčním prostředí. Přitom není pochyb, že právě americký vrcholový basketbal významně akceleroval globalizaci na půdě sportu: jednak mediální popularitou, a zejména pak sportovní mobilitou na půdě vrcholových ligových soutěží. Jednou z možností pro evropské hráče, jak být součástí tohoto atraktivního kariérního systému, je stát se v rámci studia na některé z amerických vysokých škol hráčem univerzitní americké soutěže NCAA (National Collegiate Athletic Association). Tato jedinečná příležitost byla v letošním roce nabídnuta i dvěma brněnským odchovancům, kteří tak dostali na základě přísného výběru možnost věnovat se v souladu s principy amatérismu zároveň studiu i vrcholovému sportu.

Abstract

The most important feature of contemporary top performance sport, as well as sport in general, is globalization. Its natural reflection, the system of global-sport labor migration exists; consequences are not only for the sport workers themselves but also for the host a donor nations, sport leagues and teams, and for the sport itself. For each there are positive effects and benefits, but there are also disappointments and drawbacks as well. A core question in ascertaining the reach and response of globalization in sport from the perspective of basketball is that of sport migration: The best basketball players in the world go to play in the United States NBA. Teams bring in immigrant athletes to gain a competitive edge over their competition who are almost exclusively relying on national, or home grown talent. One of the exclusive chance for European players to be part of such attractive system of sport carrer is to study at some US university and play in basketball team organized by National Collegiate Athletic Association. Such excellent oportunity are just taken advantage also for two young basketball players from Brno, passing strictly demanding selection for the chance to be part amateur top basketball league NCAA and study at American universities, too.

Klíčová slova: globalizace, sport, studium, basketbal, skauting, amatérismus

Key words: globalization, sport, study, basketball, scauting, amateurism

Globalizační rámec sportovní migrace

Vynikající bojovník proti apartheidu a bývalý boxer Nelson Mandela prohlásil: „Sport je zřejmě nejúčinnějším prostředkem komunikace moderního světa, a to nad rámec verbální a psané komunikace, když přímo zasahuje miliardy lidí na celém světě. Není pochyb o tom, že sport je viditelnou a legitimní cestou budování přátelství mezi národy (Maguire, 2005, p. 1).

Sport je vnímán jako progresivní a liberální fenomén otevírající nebyvalé možnosti pro lidské kontakty, dialog a přátelství. Globální sportovní události typu olympijských her jsou tak hodnoceny jako prostředek podpory lidských práv, demokracie a interkulturního porozumění. Přitom jsou šířeny hodnotové důrazy typu naděje, sny, aspirace, přátelství, fair play a radost z překonávání překážek na cestě k sebezdokonalení. Tím, že se národy cestou identifikace se sportovními symboly vymezují vůči okolnímu světu, stávají se viditelnějšími a sebevědomějšími. Sport na národní úrovni tak v době globalizace nachází vlastní cesty své reflexe zejména tím, že spojuje lidi a ideje na místní a regionální úrovni.

Soudobé postavení zejména elitního sportu v globálním kontextu je stále zřetelněji modelováno sociologicky zaznamenaníhodným a sociálně politicky důležitým procesem pracovní migrace (Maguire, 2002). Tento proces se týká primárně sportovců, ale zahrnuje i trenéry, funkcionáře, manažery a sportovní teoretiky. Jde o proces hledání co nejvýhodnějšího postavení na scéně sportu nejenom v rámci jednotlivých zemí, ale i kontinentů. V devadesátých letech byly tak z hlediska sportovní migrace v centru pozornosti sociologů zejména některé sporty, jako fotbal (C. Bromberger, P. Lanfranchi, J. Maguire, R. Pearton, D. Stead), lední hokej (J. Maguire), baseball (A. M. Klein), basketbal (J. Maguire). Ústředním tématem bývá v tomto ohledu zpravidla zkoumání základních zdrojů a směřování a geografické cílenosti sportovní migrace a její dopady na „hosty“ a „hostitele“. Již vzhledem k intenzitě sportovní migrace lze konstatovat, že její zdroje jsou hluboce zakořeněny v globalizačních procesech poslední dekády dynamicky a rozhodně i rozporuplně se rozvíjející sportovní scény.

Nikoli pouze z informativního hlediska je užitečné položit si v tomto ohledu některé zřejmě až v blízké budoucnosti uspokojivě zodpověditelné otázky:

- Které sporty a z jakých důvodů jsou migrací nejvíce poznamenány?
- K jakým strukturálním či kulturním změnám v takovýchto sportovních odvětvích dochází?
- Existují obecně fungující vzory globální migrace?
- Jak se migrace sportovců projevuje ve výchozích a hostitelských zemích?
- Které jsou hlavní motivy sportovní migrace?
- Jaká je nejčastější typická osobní zkušenost sportovců v hostitelských zemích?

Pro motivy sportovní migrace sehrává významnou úlohu i komplex předpokladů sportovního úspěchu. Ten závisí na souboru několika v různém kontextu nesteréjně působících předpokladů, které byly správně identifikovány již počátkem sedmdesátých let:

- dostupnost lidských a materiálních zdrojů,
- vědecké metody koučování a tréninku,
- kvalita sportovních organizací a hluboké znalosti sportovního lékařství a věd o sportu.

K těmto globálně působícím principům však na lokální úrovni přistupuje i význam národa či státu na mezinárodním sportovním poli a jeho schopnost účinně vyhledávat a využívat talentované jedince specifických genetických kvalit. V tomto kontextu se silně aktualizuje i sportovní příprava na půdě vzdělávacích zařízení, především možnosti rozvoje sportovních atletických a basketbalových talentů na americké univerzitní půdě.

Přitom si musíme opakovaně připomínat, že kontrola ekonomických zdrojů, směřování a ideového působení je stále v rukou Západu, který i zde figuruje jako rozhodující, respektovaný a prestižní činitel globálního směřování sportu. Zejména do USA směřují sportovní talenty z celého světa. Západ navíc rozhoduje i o designu, výrobě a marketingové strategii sportovních produktů, důležité sportovní organizace jsou převážně ovládány západními představiteli.

Obecně k největším migračním posunům dochází na půdě sportů jako jsou kopaná, lední hokej, basketbal, kriket a nověji i lehká atletika. Z pohledu české sportovní scény je tak zcela běžné sportovní angažmá na mezinárodní úrovni zejména díky působení českých fotbalistů v prestižních evropských klubech (dále i odbíjenkářů, hokejistů aj.), a to hráčů i trenérů. Interkontinentální sportovní migrace se ze zorného úhlu českých sportovců saturuje zejména díky častým případům angažmá hokejistů v kanadsko-americké NHL či na scéně amerického basketbalu. Stejný v zásadě jednosměrný migrační trend existuje kupříkladu mezi dominikánskými basketbalisty působícími v USA. Zřetelně ekonomicky podmíněnou sportovní migraci, nám známý „exodus“ řady vynikajících sportovců z bývalých zemí socialistického bloku na Západ, lze ilustrovat jako jisté a v jiném kontextu všeobecně známé „vykrádání mozků“. Je nepochybné, že rozšíření Evropské unie směrem na východ tento trend posílí.

K motivům sportovní migrace

K největší akceleraci sportovní migrace dochází ve sportech, jako je americká kopaná, baseball, basketbal

a lední hokej. Zde jsou zřetelné zejména silící obousměrné pohyby mezi Severní Amerikou, Evropou, Jižní Amerikou a Asií. V polovině devadesátých let tak v Evropě – jmenovitě zejména v Itálii a Španělsku – působilo kolem čtyř set amerických profesionálních basketbalistů. Hokejisté z USA a Kanady využívají své profesionální dovednosti v Británii, Německu, Francii a Švýcarsku; zatímco americké hokejové kluby usilují o získání špičkových hráčů ze Skandinávie, České republiky, Slovenska či Ruska. Americké univerzity v Evropě a nověji i v Africe vyhledávají zejména talentované atlety, fotbalisty, hráče rugby, basketbalisty a plavce (Bale and Maguire, 1994, p. 37–50). Na nejen geograficky vzdálené britské kriketové scéně působí stále rostoucí počet hráčů z Austrálie, oblasti Karibiku, jižní Asie a Jižní Afriky. Zde však, stejně jako v případě rugby, má sportovní migrace spíše sezónní charakter. Klimatické rozdíly mezi severní a jižní hemisférou totiž dovolují během roku sehrát dvě sezóny (Maguire, 2002, p. 26–44; Yiannakis and Melnick, 2001, p. 447–467).

Rostoucí zájem sociologie přitahuje dnes sportovní angažovanost amerických hráčů na britské basketbalové scéně. Na základě dvouletého etnografického projektu, využívajícího metody pozorování a rozhovorů, byl konstatován socializační význam konfrontace migrantů s místním patriotismem, kulturními stereotypy a specifiky divácké odezvy. Silící příliv amerických basketbalistů je silně ovlivňován častým působením Američanů v trenérských postech v Británii, kteří přirozeně rádi dávají hráčskou příležitost svým krajanům. Tím se také postupně mění i celkový místní hráčský styl a divácká odezva. Přitom je typické, že zatímco američtí hráči během svého působení v Británii vystřídají i několik týmů, nejlepší britští basketbalisté působí na evropském kontinentu či v USA. To přirozeně přináší i nebezpečí přehlížení místních talentovaných hráčů. Přitom se sváří na jedné straně divácké fandovství vůči místnímu týmu, rivalita vůči konkurenčním týmům, touha po klubovém úspěchu a hodnotném diváckém zážitku, na druhé straně přirozený patriotismus spojovaný s preferencí místních sportovních hvězd. Fenomén hráčské a divácké identity pak v tomto kontextu přináší zajímavý rasový obraz: Hráčské kádry tvoří převážně američtí a britští černoši, zatímco divácké řady jsou naplňovány většinou bělochy středních sociálních vrstev. V představách diváků jsou pak imigranti považováni za ekonomické prospěcháře neosobních vztahů k místu působení, zatímco lokálním hráčům je přisuzován hluboký osobní vztah k městu a k mateřskému týmu (Maguire and Falcous, 2005, p. 23–40).

Zvláštní pozornost k sobě nepochybně váže i reakce migrujících sportovců. Neustálý pohyb tam a zpět mezi různými kulturními prostředím vyžaduje vysokou míru flexibility, sebeovládání, předpoklady k rychlé orientaci a adekvátní reakci na změnu prostředí. Těmto tlakům nečelí sportovní migranti stejně; pro někoho jde spíše o osobní výzvu, která se zdá být spíše zábavnou, pro jiné naopak interkulturní komunikace může znamenat opakující se stresující záležitost.

Na pozadí mnohorozměrné scény protichůdně působících procesů sportovní migrace tak působí jak pozitivní, tak negativní jevy, rozporuplně nazírané z pozic výchozí i hostitelské země.

Podpůrné argumenty a motivy pro globální sportovní migraci se tak opírají o:

- Revitalizaci domácího sportu,
- Zvýšení atraktivity sportovní podívané prezentací nových osobností a herních stylů,
- diváckou příležitost vidět opravdu ty nejlepší hráče,
- Zvýšení klubového členství a divácké návštěvnosti,
- Posílení zájmu sponzorů a médií,
- Konfrontační výzvu pro domácí hráče,
- Posílení prestiže klubových soutěží a reprezentace hostitelské země, přístup k talentům v případě nedostatku domácího dorostu (Maguire and Stead, 2005, p. 74).

Naopak konfrontační názory vyvolává suma problémů spojených s výhradami týkajícími se:

- Úbytku příležitostí pro domácí náročně sportovně připravované hráče, zejména v určitých herních pozicích.
- Snížení kvality a kreditu národního týmu, zejména kapitánské pozice.
- Nesouhlasu s apriorním přesvědčením o lepší kvalitě příchozích hráčů ve srovnání s domácí hráčskou základnou.
- Obavy z eroze tradičního ducha, étosu a etiky anglického sportu (Maguire and Stead, 2005, p. 75).

Nepřehlédnutelné postupné vyprazdňování nejlepších či talentovaných nadějí sportu ve výchozích zemích postupně vyvolává obavy z možných důsledků této spíše jednosměrné formy profesní migrace. Zatímco chudé

země vítají kariérní příležitosti svých migrujících sportovců, bohatší země zvažují spíše ekonomické, lidské či kulturní ztráty. Aktualizuje se také problematika motivů sportovní migrace, když vedle zřejmě obecně dominujících finančních a prestižních důvodů pro sportovce z bohatších zemí přistupují motivy typu: osvojit si nové profesní zkušenosti, docílit mistrovský herní styl, ověřit si svůj talent ve vysoce kompetitivním prostředí, získat nové životní obzory a kariérní perspektivy. V řadě případů jde nepochybně o přínos pro „obě strany“, jinde je skóre přínosu a újmy, zisku a ztráty sporné či jednostranně vychýlené.

Zastánci neomezeného přílivu sportovní migrace, jako kupříkladu vlastníci velkých fotbalových klubů, zpravidla horují pro sportovní migraci s cílem přitáhnout pozornost diváků co nejlepšími výkony mezinárodně známých sportovních hvězd. Ve světě sportu je pak známo spíše účelové tvrzení sportovního podnikatele, mediálního magnáta a krajně kontroverzního italského politika Silvia Berlusconiho, který v této souvislosti tvrdí, že se původní smysl národních týmů s postupnou globalizací světa vyprazdňuje a že se naopak posiluje fandovství na místní úrovni. Sportovní úspěch národních týmů tak z tohoto jistě alarmujícího pohledu je druhořadou záležitostí. To na čem prý opravdu záleží, je klubový úspěch. Existence a sílící popularita fotbalové Ligy mistrů je nepochybně konkrétním výrazem tohoto procesu, migrace sportovní pracovní síly je jeho integrální součástí. Přitom vyhodnocení dlouhodobého dopadu této stránky soudobého vrcholového elitního sportu nás teprve čeká. Nepochybně může jít o jedinečný příspěvek do stále aktualizovaných problémů interkulturní komunikace a multikulturní koexistence (Sekot, 2006, p. 171–200).

Sportovní migrace: případ basketbalu

Nesmírně zajímavým příspěvkem k tématu sportovní migrace na půdě basketbalu je disertační práce amerického doktoranda Williama Crossana „Sporting immigrants and their effect on sport popularity in a culture: The case in Czech basketball“ (2012). (V překladu Sportovní imigranti a jejich vliv na rozvoj popularity ve společnosti. Studie českého basketbalu) zabývající se hodnocením působení zahraničních hráčů v české vrcholové basketbalové soutěži MNBL ze zorného úhlu základních hybných sil sportovní globalizace. Připomeňme na tomto místě Jiřího Welsche, který v opačném proudu sportovní migrace na přelomu naší dekády na půdě basketbalu „otevřel dvěře“ do americké NBA. Vedle tohoto našeho vynikajícího hráče to po roce 2002 platí kupř. i o čínské basketbalové hvězdě Yao Mingovi. Ve stejné době působilo v naší nejvyšší basketbalové soutěži 29 zahraničních borců především z USA a zemí bývalé Jugoslávie.

Řada studií nalézá přímou úměru mezi působením zahraničních atletů v NBA a růstem úrovně a popularity basketbalu v jejich domovských zemích (Cronin, Doyle, & O’Callaghan, 2008; Goldiner, 2003; Larmer, 2005). Tuto tendenci podporuje i působení zahraničních hráčů v zemích rozvíjející se popularity basketbalu v rámci Evropy. Nejvíce zahraničních basketbalistů působilo v polovině minulé dekády v Německu, Španělsku a Itálii (65–71 %); nejvyšším podílem amerických hráčů basketbalu na sebe upozornila Velká Británie (74 %); 62% zastoupení amerických basketbalistů vykazalo Holandsko. Naopak na americké basketbalové scéně počátkem devadesátých let na půdě NBA působilo pouze dvacet zahraničních hráčů; jejich počet v polovině devadesátých let dosáhl čísla 68 a v roce 2008 působilo v této prestižní soutěži 75 hráčů z 32 zemí.

Český basketbal představuje na globální úrovni spíše okrajovou zemi, která přijímá sportovní migranty jak ze zemí obdobné basketbalové tradice a úrovně (kupř. Polsko a Slovensko), tak z basketbalových velmocí (Spojené státy, země bývalé Jugoslávie). V současnosti se podíl zahraničních hráčů z desítky na konci minulého století ve vrcholové Mattoni NBL zvýšil na současných cca pět desítek. K nejsilněji deklarovaným motivacím působení zahraničních hráčů basketbalu v našich podmínkách patří hodnota kompetitivní výhody spojená s možností hrát i po zenitu osobní sportovní výkonnosti ve vrcholové soutěži; pro mladší hráče hraje v tomto ohledu dominantní význam získat zahraniční zkušenosti jako základ budoucí kariéry. Významnou motivací českých koučů pro angažování zahraničních basketbalistů je nedostatek kvalitních českých hráčů, možnost zejména pro mladé české hráče získat jedinečné zkušenosti od zahraničních basketbalistů a v neposlední řadě i zvýšení divácké atraktivity této stále populárnější akční kontaktní hry, především ve snaze získat skórující a týmově takticky hrající basketbalisty. Trenáři oceňují při výběru zahraničních hráčů profesionální přístup, kolektivní duch a příkladnost v plnění očekávaných herních rolí. Nepřehlédnutelné hledisko divácké atraktivnosti zpravidla upřednostňuje barevné hráče před bílými (Crossan, 2012). Stejný zdroj na základě výzkumu zkušeností koučů našich vrcholových basketbalových týmů uvádí, že vzdor přinejmenším dočasné výhodě angažmá zahraničních basketbalistů je nejsmysluplnější dlouhodobou investicí výchova domácích talentovaných hráčů.

Crossan (2012) ve své jedinečné práci dále shrnuje podstatné současné tendence českého basketbalu při

výběru zahraničních hráčů:

- Přesun zájmu od hráčů bývalé Jugoslávie směrem k americkým basketbalistům.
- Rostoucí zájem o barevné hráče.
- Slábnoucí atraktivnost absolventů amerického univerzitního sportu a posun směrem k vyššímu zájmu o vyzrálé hráče s dlouhodobější zkušeností v evropských ligových soutěžích.
- Působení zahraničních hráčů zlepšuje postavení týmů v ligové soutěži.
- Přítomnost zahraničních hráčů zprostředkovaně posiluje společenské klima interkulturní koexistence, tolerance a hodnotové plurality.

Není pochyb o tom, že právě americký vrcholový basketbal významně akceleroval globalizaci na půdě sportu: jednak mediální popularitou a zejména pak sportovní mobilitou na půdě vrcholových ligových soutěží. Legendární NBA k sobě přitahuje nejlepší hráče světa, umožňuje jejich účinkování v atraktivních ligových soutěžích, a zvyšuje tak mediální přitažlivost basketbalu v globálním měřítku. Tento fenomén se dostává stále více do hledáčku sociologických výzkumů sportovní migrace, stejně tak se zvyšuje zájem masových médií jak o sport samotný, tak o jedinečné kariéry cizích hráčů zejména ze Spojených států amerických. Nejlepší hráči světa tak opouštějí svoje domovské kluby ve snaze získat v atraktivním zahraničním angažmá vysokou finanční odměnu, lepší treninkové možnosti, mimořádnou příležitost sportovního růstu a jedinečnou půdu k budování neopakovatelného klimatu obdivu a slávy. Nejen příklad Jiřího Welsche akceleroval odliv českých hráčů do řady zemí, kde se jejich počet dnes pohybuje kolem stovky; vedle sousedních zemí jako Německo, Rakousko a Polsko směřuje stále víc basketbalistů do Španělska a Itálie. Nelze vyčíslit či přesněji popsat ztráty či naopak zisky (kontakty, medializace sportu, tréninkové možnosti, interkulturní setkávání), které vznikají českému basketbalu ztrátou talentovaných vyzrálých hráčů; jisté však je, že samotný proces sportovní mobility na tomto poli zvyšuje popularitu basketbalu jednak jako divácké formy masové kultury, jednak jako preferovaný organizovaný aktivní sport mládeže.

Sportovní migrace: Možnosti přechodu evropských hráčů basketbalu do National Collegiate Athletic Association

Snad nejčastějším snem organizovaného basketbalisty je možnost být aktivní součástí zřejmě nejsledovanější soutěže světa – americké NBA. Jednou z možností pro evropské hráče, jak tento sen naplnit, je stát se v rámci studia na některé z amerických univerzit hráčem univerzitní americké soutěže NCAA (National Collegiate Athletic Association). Tato jedinečná příležitost byla v roce 2013 nabídnuta i dvěma brněnským odchovancům trenéra Tomáše Pětvlase. Marek Souček se vypravil do Oklahoma State a Patrik Auda se seznámil s univerzitním basketbalem v Seton Hall. Tomu po maturitě obou borců předcházela pobyt na španělské basketbalové akademii na Kanárských ostrovech (CBA, soukromá škola), do které byli vybráni na základě předchozí desetidenní stáže. Zde obdrželi roční stipendium a možnost startovat na prestižním turnaji v USA, kde si skauti jednotlivých univerzit vybírají hráče do svých týmů.

National Collegiate Athletic Association (Národní vysokoškolská atletická asociace) je polodobrovolný svaz 1281 institucí, konferencí, organizací a jednotlivců, organizujících sportovní programy mnoha vysokých škol a univerzit ve Spojených státech a Kanadě. Její sídlo je v Indianapolis v americkém státě Indiana.

V sedmdesátých letech minulého století byla v rámci tří divizí této asociace dohodnuta pravidla možností a mezi nabídek sportovních programů a stipendií pro hráče přibližně tisícovky univerzitních týmů.

Divize I. je povinná nabízet alespoň 14 sportů (sedm pro muže a sedm pro ženy, nebo šest pro muže a osm pro ženy). Vysoká škola se musí účastnit podzimní, zimní a jarní části sezóny. Dále je zde povinnost vysokých škol nabídnout určitý počet finančních podpor pro studenty-sportovce a nepřekročit jejich maximální povolenou částku. Divize II. je povinná nabízet pouze 10 sportů (alespoň 5 pro muže a 5 pro ženy nebo 4 pro muže a 6 pro ženy). Vysoká škola musí dotovat alespoň dva týmy žen a mužů. Stejně jako v divizi I. se vysoká škola musí účastnit podzimní, zimní a jarní části sezóny.

Legislativní a organizační struktura rozděluje NCAA do kabinetů a výborů, sestávajících ze zástupců jednotlivých členských škol. Ty mohou být dále členěny na podvýbory. Legislativa je předávána ke kontrole správním radě, která dohlíží na všechny kabinety a výbory. Také zahrnuje zástupce škol, jako jsou sportovní ředitelé a fakultní poradci. Hierarchie managementu vrcholí představenstvem, které se skládá z prezidentů škol, jako orgánem pro schvalování legislativních návrhů.

Součástí legislativní organizace NCAA jsou následující sporty: basketbal, baseball (muži), softball (ženy), americký fotbal (muži), atletika, pozemní hokej (ženy), bowling (ženy), golf, šerm, lacrosse, fotbal, gymnastika, veslování (ženy), volej-bal, lední hokej, vodní pólo, střelba z pušky, tenis, lyžování, track, plavání a potápění, zápas (muži). (Zdroj: <http://cs.wikipedia.org/>)

Systém NCAA dovoluje sportovcům věnovat se studiu i vrcholovému sportu zároveň. Obdobný systém je znám i v Japonsku. Hlavním krédem této jedinečné organizace sportovní a studijní přípravy je princip amatérismu. Hráči tak za své výkony nejsou finančně odměňováni; odměnou je tak vedle stipendia týmové oblečení a respekt od spolužáků a sportovních diváků. Svět amerického univerzitního sportu s hvězdným étosem vynikajících sportovních výkonů má i své stinné stránky, a to především v podobě bujícího elitářství a upřednostňování sportovního úspěchu nad studijním úsilím (Coakley, 2001). Nepřehlédnutelně působí americké varování z poloviny minulých dekad: „Vysokoškolský sport na nejvyšší úrovni se stává příliš velkým, je ovládaný penězi a podnikatelskými zájmy, kterým univerzity zpravidla podléhají.“ (Eitzen et al, p. 229).

NCAA, národní asociace podporující vysokoškolský sport, funguje podle přísných pravidel amatérismu. Počínaje omezeními mediální prezentace hráčů či absencí institutu sportovních agentů. Klima amatérismu ilustruje kupř. případ Enese Kantera, který byl tvrdě sankcionován za prokázaný dřívější smluvní profesionální vztah. Tato přísná pravidla se však netýkají trenérů, jejichž příjem během dlouhodobých kontraktů činí i desítky milionů dolarů.

Vysokoškolský sport je vysoce populární jak mezi studenty, tak přitahuje divácký zájem absolventů škol zapojených do sítě NCAA. V souladu s atraktivitou jednotlivých sportů na konkrétní vysokoškolské fakultě počet diváků zpravidla osciluje mezi několika stovkami až několika tisíci. Z našeho pohledu spíše nezvyklým principem je zdejší systém kvót, stanovujících určitý počet zápasů hraných na neutrální půdě. Není proto překvapující, že zejména v první polovině sezóny jsou organizovány turnaje v místech, kde ani jeden tým nesídlí. To umožňuje hráčům strávit určitý čas v atraktivních destinacích jako jsou Bahamy, Havaj či Panenské ostrovy. Navíc zpravidla jednou za čtyři roky tým vyjíždí na letní herní soustředění do Evropy. Počet dnů a zápasů je ale opět limitován regulami organizace NCAA.

Univerzitní basketbal

Univerzitní mistrovství USA v basketbalu se hraje ve třech divizích a působí v nich na 970 vysokých škol. To představuje přibližně osmnáct tisíc hráčů. Od března hraje nejlepších 68 týmů první divize turnaj vylučovacím způsobem na jednu porážku (osm škol z menších konferencí hraje předkolo a samotného turnaje se účastní 64 týmů). Čtyři nejlepší týmy se střetnou ve finále. Play-off se hraje na jedno utkání, vždy na neutrálním hřišti, které musí být více než 300 km od sídla příslušných škol. Teprve závěr turnaje se hraje na jednom místě. Popularitu univerzitního basketbalu dokazuje již skutečnost, že „Final Four“ – finále čtyř nejlepších týmů – se koná v hale pro minimálně 70 000 diváků!

O popularitě univerzitního basketbalu v USA svědčí také skutečnost, že v roce 1994 zakoupila televizní stanice CBS práva na finále NCAA do roku 2002 za neuvěřitelných 1,725 miliardy dolarů. Tato i na americké poměry obrovská investice přispěla k masové divácké popularitě této sportovní akce, která přes svůj amatérský charakter patří k mediálně nejsledovanějším sportovním akcím. Je pochopitelné, že z hráčské osmnáctitisícové amatérské základny NCAA se každoročně do čistě profesionální NBA prosadí asi jen čtyři desítky hráčů.

Nejúspěšnějším týmem v historii amerického vysokoškolského basketbalu je kalifornská UCLA, která se pyšní jedenácti tituly. Bez zajímavosti není skutečnost, že v roce 1995 pomohl vybojovat vysoce ceněný titul vítěze Final Four i zatím jediný český šampion NCAA Jiří Zidek. Specifika této jedinečné soutěže spočívají i v odlišnosti herních pravidel; např. dva poločasy, odlišné vyznačení hrací plochy, 35vteřinový limit pro střelbu na koš (viz <http://basket.idnes.cz/>).

Specifika tréninkového cyklu na půdě NCAA

Zvláštností oplývá soutěž NSAA i z pohledu tréninkového cyklu. V univerzitní soutěži USA v basketbalu mužů začíná příprava na sezonu zhruba dva týdny po skončení předchozích vyřazovacích bojů, tedy v polovině dubna. Pro trenéry univerzity jde o velmi důležité období kontaktu s hráči cestou tzv. „recruitingu“, selektujícího perspektivní hráče, kteří mají předpoklady stát během studia týmovou součástí. Tato tréninková fáze umožňuje pracovat se 100 až 150 hráči, kteří mohou být v užším hledáčku trenéra až od třetího ročníku studia střední

školy. Přitom platí nepřekročitelná pravidla kontaktu s oslovenými hráči, jako je určení limitu SMS, telefonních hovorů či přesně dohodnutých osobních návštěv. Silnou motivací ze strany potencionálních frekventantů programu soutěže NSAA jsou vedle sportovní a studijní prestiže vysoké školy i podmínky, které pro soutěžní basketbal poskytují: úroveň sportovních zařízení, zejména hala a šatna, kvalita stravy, úroveň ubytování, kvalita sportovní výbavy. K nepřehlédnutelným motivům hráčů Oklahoma State tak patří kupř. luxusní šatna vybudovaná za 4 miliony dolarů a nabízející vedle kožených sedaček i kulečnickový stůl, pinball videohry či šest obřích televizorů. Potencionální zájemci o studium a hráčskou pozici na půdě NSAA absolvují v sezóně tzv. official visit, seznámení s prostředím vysoké školy omezené na dobu 48 hodin, většinou u příležitosti domácího utkání či po ukončení předchozí sezóny. Skautování hráči tráví střídavě čas s trenéry i s hráči, někteří jsou zapojeni i do hry 5 proti 5.

Univerzitní hráči se mohou v tomto období připravovat basketbalově pouze individuálním tréninkem ve třech tréninkových jednotkách týdně, k tomu mohou využít tzv. OPENGYM – tři 60minutové tréninky 5/5, ale bez možnosti zapojení trenérů do utkání. Hráči ještě využívají čtyřikrát týdně posilovnu, která je zaměřena následovně: posilování svalstva rukou a trupu, druhý den následně posilování svalstva nohou, třetí den volno, čtvrtý a pátý den opět střídavě nohy-ruce, šestý a sedmý den volno. Hráči tak trénují do srpna, kdy obdrží třítydenní volno.

K 1.10. pak hráči mohou týdně absolvovat s týmem 6 kondičních jednotek a denně 120 minut basketbalu; z toho ale pouze jeden trénink je týmového charakteru. Od 1. 10. jsou tréninky omezeny na 20 hodin týdně. Od konce října do března trvá hlavní část basketbalové sezóny. Hráči absolvují 2,5 hodinový basketbalový trénink jednou denně, k tomu opět posilovna (v soutěži hráči dochází již jen dvakrát týdně). Časově je trénink navázán většinou na školu. Např. na Seton Hall, současné škole P. Audy a bývalé škole L. Sanderse, je zvykem trénovat od 15 do 17 hodin. Škola trvá od pondělí do čtvrtku a rozvrh končí v 14,15. Studenti si zapisují povinné a volitelné předměty podobným systémem jako u nás, plní 15 kreditů za semestr, tedy 30 za rok a 120 za studium. Předměty jsou většinou tříkreditové, takže studenti si zapisují přibližně 5–6 předmětů v semestru.

V dopoledních hodinách mají hráči ve volném čase posilovnu a střelecké tréninky. Trenéři pracují s rozvrhy hráčů a jsou jim v posilovně i v hale k dispozici pro individuální trénink či cvičení. Na škole si lze vybrat studijní obor: P.Auda studuje např. ekonomii a finance, k tomu si přidal ještě ruský jazyk. Každý tým má 12 stipendijních míst, tedy 12 hráčů, ale počet hráčů bývá zpravidla navýšen o 3 až 4 hráče, kteří trénují s týmem, ale nepobírají stipendium. Výši stipendia školy liší, přibližně se částky pohybují kolem 50 000 USD za rok. Částka zahrnuje náklady na školné, ubytování, jídlo a studijní literaturu. Američtí hráči ještě obdrží kapesné, které je odvozeno od příjmu rodičů, takže sociálně slabší studenti jej mají kolem 4000 USD ročně. Evropané dostávají pouze příspěvky na stravu při výjezdech na utkání (20 USD/ den) a při domácích utkáních (15 USD) nebo v případě vánočních prázdnin, kdy nefunguje školská menza (cca 800 USD). Hráči nedostávají prémie za vyhraná utkání.

Kromě studia a samotných tréninků hráči absolvují i rozsáhlý rozbor každého soupeře, s kterým se utkají. Na univerzitě Oklahoma State první skauting začíná tři dny před utkáním, na něm hráči shlédnou video a dostanou informace o hráčích soupeře. Každý hráč soupeře je představen na videu v asi deseti typických akcích a uvedena statistika jeho herní úspěšnosti. Dva dny před utkáním je projekce dalšího třicetiminutového videa, které je zaměřeno na typické akce soupeře, jeho protiútok, ukázkou typických variant při vyhazování za koncovou a postranní čarou. Na dopoledním tréninku po dobu cca 45 minut trenéři určují obranu jednotlivých akcí. Často využívají pětici méně využívaných hráčů, kteří představují soupeře. Při venkovním utkání následuje odpoledne let do místa utkání. Večer je připraveno 30minutové video – rozbor akcí soupeře z jiných utkání. Součástí večera je příprava hráčů podle vytištěného materiálu s detailní analýzou soupeře. Obsahuje rozbor hráčů, statistiky, rozbor akcí. Po videu následuje praktické seznámení se soupeřem na hřišti.

V den zápasu je dopoledne umožněno trénovat v hale, kde se koná utkání. Trénink je zaměřen na akce týmu, které jsou prováděny bez obrany (5/0). Z akcí soupeře se rozebírá pouze vyhazování ze zámezí. Zbytek času je věnován individuálnímu tréninku podle jednotlivých postů a střelbě.

Součástí univerzitního týmu jsou vedle hlavního trenéra tři asistenti, každý z nich je odlišně zaměřen (obránné kombinace a systémy, útočné kombinace a systémy, trénink pivotmanů). Dále je v týmu kondiční trenér, dva video statistici, statistik tréninkové jednotky, jeden hlavní fyzioterapeut se dvěma asistenty (studenty fyzioterapie), kteří plní i funkci masérů a zajišťují pitný a stravovací režim družstva. Každého tréninku se účastní 6–8 pomocníků z řad studentů, kteří podávají hráčům míče, utírají podlahu, poskytnou ručník atd.

Česká basketbalová účast na půdě NCAA

Univerzitní basketbal hrají hráči do 25 let. Z českých basketbalistů v minulost působili v NCAA např. Jiří Zídek (UCLA), Luboš Bartoň (Valparaiso), Aleš Chán (Seton Hill a West Virginia) či Petr Burda (Albany). Mezi současné hráče patří i dva odchovanci brněnského basketbalu – Marek Souček a Patrik Auda.

Oklahoma State University nastupuje v oranžových barvách školy, která je zařazena do konference Big 12. Patří mezi ty lepší, přestože poslední národní titul získala v roce 1946. V roce 2004 se dostala až do Final Four. Marek Souček si na základě velmi dobrého hodnocení v rámci Canarias Basketball Academy mohl vybrat z nabídky amerických univerzit a jeho volba padla právě na Oklahoma State. (<http://basketbal.cz/>).

Další současný hráč NCAA Patrik Auda poté, co se neprosadil v brněnském kádru mužů Mattoni NBL, absolvoval roční působení v basketbalové akademii na Kanárských ostrovech a dnes je v Seton Hall University v New Jersey považován za hráčskou naději. Na soukromé katolické univerzitě může navázat na své slavné předchůdce jako byli Rimantas Kaukenas, Samuele Dalember či Artūras Karnišovas (<http://basketbal.cz/>).

NCAA je největší sportovní neziskovou asociací v USA usnadňující studentům-sportovcům vysokoškolské studium v souběhu s výkonnostním sportem. Předpokladem k získání stipendia je dosažení dobrých studijních výsledků. Neméně důležité jsou nadprůměrné sportovní výsledky a dobrá spolupráce s trenéry. Minimální věk pro přijetí do tohoto studijního programu je 18 let, horní hranice je 24 let. Předpokladem je absolvovaná střední škola a znalost anglického jazyka.

LITERATURA

- Bale, J., & Maguire, J. (1994). *The global sports arena: athletic talent migration in an interdependent world*. London; United Kingdom: Frank Cass & Co. Ltd.
- Coakley, J. (2001). *Sport and Society. Issues and Controversies*. New York: Mc-Graw Hill.
- Crossan, W. (2012). *Sporting immigrants and their effect on sport popularity in a culture: The case in Czech basketball*. Dizertační práce. Praha: Karlova univerzita.
- Eitzen, S. D. (2006). *Fair anf Foul. Beyonf the Myths and Paradoxes of Sport*. Third Edition. Mandam: Rowman and Littelefield Publishers, Inc.
- Goldiner, D. (2003). Games for the Whole World. *U.S. Society and Values*, 8(2). Retrieved April 20, 2009, from <http://igmlnet.uohyd.ernet.in:8000/InfoUSA/society/ijse1203/goldiner.htm>.
- Larmer, B. (2005). *Operation Yao Ming: The Chinese Sports Empire, American Big Business, and the Making of an NBA Superstar* (p. 352). Gotham.
- Maguire, J., & Pearton, R. (2000). The impact of elite labour migration on the identification, selection and development of European soccer players. *Journal of Sports Sciences*, 18(9), 759-769.
- Maguire, J. (2002). Sport and Globalization. *Handbook of Sport Studies*. London: Sage.
- Maguire, J., & Stead, D. (2005). Cricketers of the Empire. *Power and Global Sport. Zones of prestige, emulation and resistance*. New York: Routledge.
- Maguire & Falcous, M. (2005). Making touchdowns and hoop dreams. *Power and Global Sport. Zones of prestige, emulation and resistance*. New York: Routledge.
- Sekot, A. (2006). *Sociologie sportu*. Brno. Paido a Masarykova univerzita.
- Yiannakis, A. & Melnick, M. (2001). *Contemporary Issues in Sociology of Sports*. Champaign: Human Kinetics.

Internetové zdroje

- <http://igmlnet.uohyd.ernet.in:8000/InfoUSA/society/ijse1203/goldiner.htm>.
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/NCAA>
- http://basket.idnes.cz/basketbalove-univerzitni-finale-ncaa-bude-i-na-ceskych-obrazovkach-1dr-nba.aspx?c=A080404_115230_nba_kal
- <http://basketbal.cz/12050-cesi-a-slovaci-za-morem-ze-vsech-uhlu-marek-soucek.html>
- <http://basketbal.cz/8327.html>
- <http://www.sportovnistipendia-usa.cz/af10-ncaa.html>